

Ocalić od zapomnienia, czyli niezwykła historia zwykłej rośliny

**Materiały edukacyjne z zakresu
dziedzictwa kulturowego**

**NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA**
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Ocalić od zapomnienia, czyli niezwykła historia zwykłej rośliny

Czas trwania zajęć: 1 godzina lekcyjna

CELE OPERACYJNE LEKCJI

Po lekcji uczeń:

- odbiera komunikaty pisane, mówione, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych,
- wzbogaca swój zasób leksykalny,
- zna i stosuje wyrazy bliskoznaczne,
- ma świadomość, że język nie jest strukturą zamkniętą i stale (w przeszłości i obecnie), rozwija się,
- potrafi wyrazić swoją opinię na podstawie posiadanej wiedzy,
- redaguje spójny merytorycznie tekst,
- zna historię uprawy lnu.

METODY NAUCZANIA

Wykład, prezentacja multimedialna, burza mózgów,

FORMY PRACY

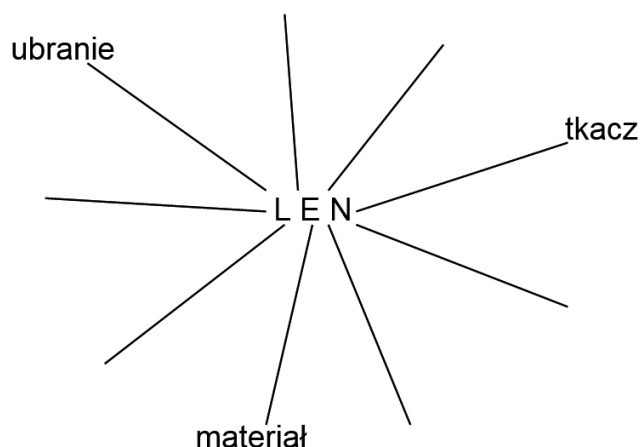
Indywidualna, grupowa.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Fotografie: mapa starożytnej Mezopotamii (**załącznik nr 2**), kalendarz z Gazar (**załącznik nr 4**), rękopis z Qumran (**załącznik nr 6**); (zdjęcia nauczyciel może samodzielnie pobrać z Internetu, nie muszą być to zdjęcia zaproponowane powyżej); fragment Nowego Testamentu – Apokalipsa św. Jana, rozdział 19 (**załącznik nr 8**); prezentacja multimedialna „Błękitne złoto Ziemi Kamiennogórskiej” (**załącznik nr 9**); <http://www.paz.most.org.pl/len/uprawa.html>; fragmenty tekstów do zadania domowego z książki pt. „Z dziejów tkactwa ludowego” wydanej w 2008 roku w ramach zadania dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego; „Słownik języka polskiego” PWN; projektor multimedialny.

PRZEBIEG LEKCJI

1. Czynności wstępne – 4 min.
2. Wprowadzenie.
Nauczyciel opowiada uczniom o uprawie lnu i użytkowaniu płótna lnianego w epoce starożytnej i drugiej połowie I w. n. e. (**załączniki nr 1, 3, 5, 7**). Wykładowi towarzyszy pokaz zdjęć (**załączniki nr 2, 4, 6, 8**) – 10 min.
3. Projekcja prezentacji multimedialnej „Błękitne złoto Ziemi Kamiennogórskiej” (**załącznik nr 9**). Jest to krótka historia opowiadająca o uprawie rośliny, warunkach glebowych, kwitnięciu i zbiorach oraz sposobie otrzymywania włókna – 7 min.
4. Zapisanie przez uczniów na tablicy (i w zeszytach) wyrazów, które kojarzą im się ze słowem LEN. (propozycje wyrazów do wykresu znajdują się w **załączniku nr 10**) – 7 min.

5. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Ze względu na zróżnicowane możliwości edukacyjne, uczniów łączymy grupy w taki sposób, by słabsze dzieci były w grupie z uczniami o przeciętnych możliwościach i z uczniami zdolnymi. Przydział dzieci do grup musi być zaplanowany przez nauczyciela wcześniej, by nie tracić czasu na lekcji.
6. Nauczyciel rozdaje grupom materiały pomocnicze do zredagowania notatki o niezwykłości lnu. (**załącznik nr 1**, a przykładowa notatka to **załącznik nr 12**) – 15 min.
7. Zadanie domowe: Na podstawie wskazanych przez nauczyciela tekstów (**załącznik nr 13**), informacji zebranych z Internetu (www.swiatlnu.pl, www.tl.wroclaw.pl), wywiadów z członkami rodziny lub z sąsiadami prześledź historię tkactwa i przemysłu lniarskiego na terenie Kamiennej Góry. Informacje zebrane przez uczniów będą wykorzystane na drugiej lekcji cyklu „Lniana codzienność, czyli życie *niebieskich złotników*” – 2 min.

ZAŁĄCZNIK nr 1

W XXX wieku przed naszą erą w starożytnej Mezopotamii zwłoki ludzkie zawijane były w grobowcach w lniane płótna.

Tak samo pochowany został Jezus Chrystus. Po umyciu i namaszczeniu ciała Jezusa wonnymi olejkami, zawinięto je w lniane płótno grobowe – całun. Całun Turyński jest kawałkiem tkanego ręcznie płótna o wymiarach: wysokość 437 cm, szerokość od 113 do 112,5 cm. Waga materiału wynosi 2,5 kg. Płótno utkane zostało z nici lnianej (ze śladową domieszką włókien bawełny indyjskiej).

ZAŁĄCZNIK nr 2

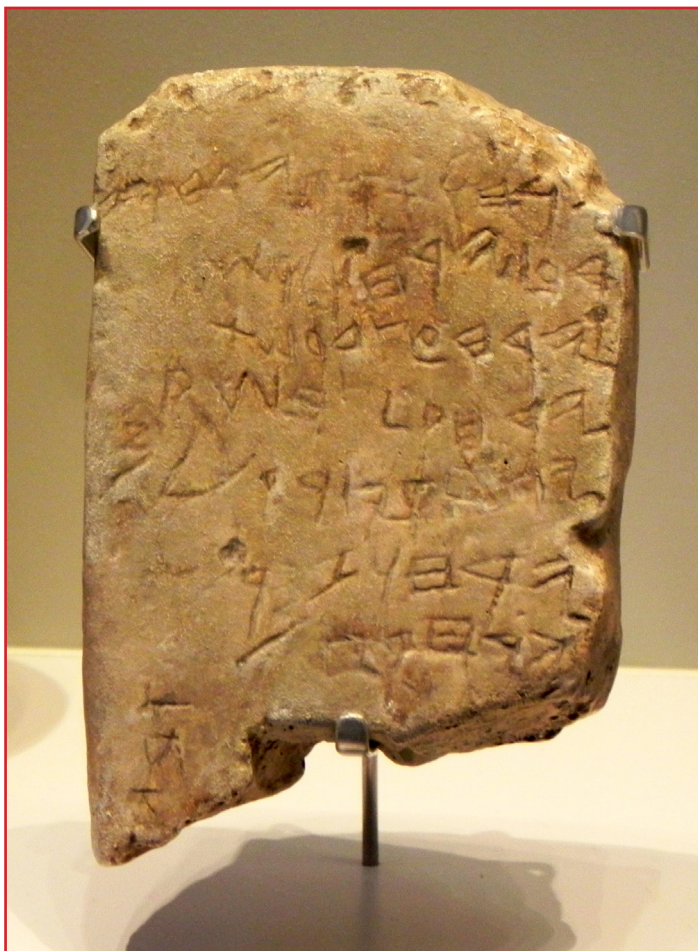
ZAŁĄCZNIK nr 3

W 1908 roku na terenie biblijnego miasta Gezer dokonano niezwykle ciekawego odkrycia. Znalaziono wapienną tabliczkę zapisaną starohebrajskimi znakami, datowaną na X wiek p.n.e. Prawdopodobnie jest to uproszczone zestawienie prac rolnych wykonywanych w ciągu całego roku. Tabliczka znana jest jako „kalendarz z Gezer”.

Na tabliczce widnieje podpis: Abijasz. Choć archeolodzy nie są co do tego zgodni, wielu uważa, że należała ona do jakiegoś ucznia.

Abijasz w swoim spisie wspomina o lnie. Przypomina to pewne wydarzenie, które setki lat wcześniej rozegrało się w Jerychu. Mieszkająca tam Rachab ukryła dwóch zwiadowców „między łądogami lnu”, które suszyła na dachu. Len był dla Izraelitów niezwykle ważny. Łodygi należało najpierw rozmiękczyć, by uwolnić z nich włókna. Proces ten trwał dość długo, jeśli rośliny poddawano codziennemu działaniu rosy, ale można go było przyspieszyć, wkładając łodygi do sadzawki lub strumienia. Z oddzielonych włókien wyrabiano płótno, z którego szyto żagle, namioty i ubrania. Z łodyg lnu robiono także knoty do lamp.

ZAŁĄCZNIK nr 4

ZAŁĄCZNIK nr 5

Zwoje pisma znad Morza Martwego

Skarby żydowskiej pustyni

W 1947 roku młody Beduin, podczas szukania zagubionej kozy, przypadkiem natrafił na jaskinię, w której znajdowały się naczynia z zwojami pokrytymi hebrajskim pismem. Pustynia żydowska, jeden z najbardziej suchych regionów świata, przyniosła ludzkości bezcenny skarb – informacje o okresie rozwoju monoteistycznej religii. Rękopisy zawinięte były w **lniany** materiał.

Odkrycie to pociągnęło za sobą następne. W rezultacie odkryto 11 jaskiń ze zwojami oraz pozostałości dawnej osady. W 1947 roku obszar ten został nazwany Regionem Qumran. Teren pustyni został dokładnie przeszukany, a osada Qumran całkowicie przekopana.

ZAŁĄCZNIK nr 6

ZAŁĄCZNIK nr 7

Apokalipsa Świętego Jana, Księga Objawienia, Objawienie Jana – jedyna prorocza księga Nowego Testamentu, opisująca zagładę świata, Sąd Ostateczny i powstanie „Nowego Świata”.

„i dano jej oblec bisor lśniący i czysty –
bisor bowiem oznacza czyny sprawiedliwe świętych”.

Bisor – cienka tkanina płócienna lub lniana – wełniana używana w średniowiecznej Polsce na zastony i suknie („Słownik języka polskiego” PWN).

Biblijny bisor, w który przyobleka się Oblubienica (Kościół), symbolizuje doskonałość, czystość i świętość.

ZAŁĄCZNIK nr 8

Apokalipsa św. Jana – fragment

19

[...]

⁷ Weselmy się i radujmy,
i dajmy Mu chwałę,
bo nadeszły Gody Baranka,
a Jego Małżonka się przystroiała,

⁸ i dano jej oblec **bisor** lśniący i czysty –
bisor bowiem oznacza czyny sprawiedliwe świętych.

ZAŁĄCZNIK nr 9

Prezentacja multimedialna „Błękitne złoto Ziemi Kamiennogórskiej” (do pobrania)

ZAŁĄCZNIK nr 10

Przykładowe słownictwo kojarzące się ze słowem **LEN**:

- niebieski kwiat,
- materiał,
- zakład lniarski,
- ubranie,
- ściereczki, obrusy,
- siemię lniane,
- przędza,
- tkacz,
- całun,
- bisior,
- wątek,
- osnowa,
- krosno,
- wrzeciono,
- kołowrotek,
- roślina.

ZAŁĄCZNIK nr 11

- nazwa gatunku rośliny – len zwyczajny,
- uprawiany od XXX w. p. n. e w starożytnej Mezopotamii,
- uprawa lnu opisana w kalendarzu Izraelitów (tabliczki z Gezer),
- rękopisy z Qumran zawinięte w płótno lniane,
- symbol czystości i niewinności w 19. rozdziale Apokalipsy świętego Jana,
- len zwyczajny ma niezwykłą historię,

ZAŁĄCZNIK nr 12

PRZYKŁADOWA NOTATKA

Już sam fakt pradawnej znajomości uprawy lnu zwyczajnego przez ludy starożytnej Mezopotamii musi budzić u współczesnych należyty szacunek dla historii tej rośliny. Hodowana tu była już w XXX w. p.n.e.

Jej dzieje wiążą się także ze starohebrajskimi wapiennymi tabliczkami z Gezer, które zawierają cenne dla badaczy informacje o pracach rolnych związanych z uprawą lnu, wykonywanych w ciągu całego roku. Świadczy to niezbicie o ważności dla Izraelitów tej rośliny.

Równie ważną rolę odegrało płótno lniane w Qumran – spisane po hebrajsku, grecku i aramejsku rękopisy zaopatrzone w płócienne pokrowce.

O niezwykle delikatnej tkaninie z lnu wspomina m. in. 19. rozdział Apokalipsy św. Jana, nadając tej materii symbolikę czystości i niewinności. Len pojawia się tu pod nazwą bisioru.

Niewątpliwie roślina, która w swej nazwie zawiera słowo „zwyczajny”, do końca zwyczajna nie jest, bo może poszczycić się historią nie tylko niezwykłą, ale na swój sposób sensacyjną.

ZAŁĄCZNIK nr 13

Wstęp

Opracowanie *Z dziejów tkactwa ludowego* powstało w 2008 r., w ramach zadania *dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa narodowego*. Realizatorem zadania jest Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego w Kamiennej Górze, które posiada bardzo bogate zbiory narzędzi i sprzętów do obróbki lnu.

Przez wieki Ziemia Kamiennogórska była regionem słynącym z produkcji płótna lnianego. Uprawę lnu upowszechnili tu cystersi z opactwa krzeszowskiego.

Umiejętność obróbki lnu i tkania płótna ludność przekazywała z pokolenia na pokolenie. Z czasem len stał się złotem tej ziemi, a tkactwo głównym zajęciem miejscowej ludności. Przędzenie i tkanie lnu wymagało cierpliwości i staranności. Tkacze śląscy słynęli z wyrobu płótna wysokiej jakości, które chętnie kupowano nie tylko na rynku wewnętrznym. Miasta śląskie osiągały największe obroty z handlu lnem w 2. połowie XVIII stulecia, stając się silnymi ośrodkami, a mieszczaństwo zamożnymi obywatelami.

Archiwalia świadczą o rosnącym popycie na płótno śląskie w Holandii, Anglii, Portugalii, Hiszpanii i Rosji w okresie od XVI do początku XIX wieku.

Z czasem wyrób prostego tkacza z naszego regionu, eksportowano do krajów europejskich, do Afryki i Ameryki.

Zapotrzebowanie na len rosło, więc tkacze musieli wykazać się coraz większą wydajnością w bardzo ciężkiej i żmudnej pracy.

Sprzedaż płótna przyniosła kupcom znaczne zyski. Tkacze byli powszechnie wykorzystywani, co powodowało w ich kręgu narastanie niezadowolenia i buntu.

Z nadejściem rewolucji przemysłowej zmieniła się sytuacja tkactwa ludowego, które zaspokajało już tylko bieżące potrzeby rodziny. Zręczne ręce prządki i tkacza zastąpiły maszyny, a liczne sprzęty do obróbki lnu trafiły do muzeum. [...]

Bunt tkaczy

W Kamiennej Górze od wieków kwitł handel lnem. Z tego miasto słynęło wszędzie.¹ Kupcy chronili swoje interesy kosztem tkaczy, którym płacili coraz mniej za ciężką pracę przy przędzeniu i tkaniu lnu.

Pilne prządki tygodniowo zarabiały od 1,5 do 2 lub 2,5 srebrnych groszy. Tkacze i prządki swoje wyroby nosili na targ, do Jeleniej Góry, do Kowar lub Kamiennej Góry. Jeśli nie sprzedali, szli z towarem do Bolkowa.² Śląskiemu tkactwu ręcznemu groziło niebezpieczeństwo. Taka sytuacja powodowała narastanie niezadowolenia wśród tkaczy i doprowadziła w 1793 roku do zamieszek w Kamiennej Górze, Chełmsku i Lubawce.³

28 III 1793 roku w Kamiennej Górze doszło do buntu tkaczy. Przybyli jak co tydzień na targ, ale bez płótna. Gromada tkaczy podeszła pod dom kupca Primavesi, gdzie ukryli się nieuczciwi handlarze, Bauch z Kowar i Pelz z Mieroszowa, którzy na skierowane do nich pytanie tkaczy: „co mają jeść”, odpowiedzieli: „możecie żreć siano i słomę”. Taka odpowiedź wyprowadziła tłum z równowagi.

1 Troschel J.E., *Reise von Berlin über Breslau nach dem schlesischen Gebirge im Sommer 1783*, Berlin 1784, s. 117.

2 *Drei Jahrhunderte Schlesinen im Spiegel Schlesische Zeitung*, Breslau 1935, s. 56. Pisała o tej sytuacji tkaczy i prządek „Schlesische Zeitung” z 1 I 1844.

3 Frahne C., *Die große Webernote [w:] Heimatbuch des Kreises Landeshut*, Landeshut 1929, s. 80.

Na polecenie ministra Śląska von Hoyma ze Świdnicy przybył porucznik Gersdorf na pomoc w utrzymaniu porządku w mieście. Tkacze opanowali miasto. Gersdorf z oddziałem opuścił miasto.

Ostre bunty tkaczy wybuchły w latach 1793–1795. Tkacze występowali do ministra von Hoyma w obronie swych interesów. W odpowiedzi na te sygnały król Fryderyk Wilhelm 20 IV 1793 roku wydał odezwę o rozpatrywanie zażaleń tkaczy.⁴ Miesiąc później ukazał się patent króla Fryderyka Wilhelma nakazujący pomoc cierpiącym nędzę tkaczom.⁵ Wkrótce jednak, 2 IV 1793 zbuntowali się tkacze w Bolkowie, 6 IV 1793 w Wałbrzychu, 8 IV 1793 w Strzegomiu.

W obawie przed zamieszkami 3 IV 1793 baron von Schweinitz, zorganizował spotkanie stu osób, sołtysów, ławników i 70 tkaczy. Minister von Hoym skrytykował wyzysk tkaczy przez kupców.

7 IV 1793 wprowadzono zakaz znakowania płótna tkaczom przed zakupem i płacenia należności tkaczom za płótno obrzynamymi dukatami. Kara za nieprzestrzegane prawa wynosiła od 20 do 60 talarów.

10 IV 1793 król Fryderyk II przyznał dużą kwotę dofinansowania na budowę państwowego magazynu przędzy. Inspiratorem i doradcą króla w tej sprawie był kupiec z Kamiennej Góry, Peter Hasenclever.

4 Kaufmanns-Sozietat zu Landeshut 1793–1795, Akten von den Anno 1793 durch die Weber vorgehen mmenen Tumulten und deshalb von des Landes-Regierung getroffenen Verfügungen 1793–1795, Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze, sygn. 88.

5 Kaufmanns-Sozietat zu Landeshut 1793–1795, Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze, sygn. 88.